

Ανοιχτός κώδικας: η απελευθέρωση της αγοράς λογισμικού

Ας ξεκαθαρίσουμε κάτι από την αρχή: το λογισμικό ανοιχτού κώδικα (ας μας επιτραπεί μια προσπάθεια απόδοσης του "open source") δεν είναι υποχρεωτικά "καλό", όπως ακριβώς και το λογισμικό που διατίθεται ως πακέτο ή κατά παραγγελία, χωρίς τον πηγαίο του κώδικα, δεν είναι "κακό" επειδή είναι τέτοιο. Η πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα του λογισμικού είναι μια κάθε άλλο παρά απλή υπόθεση, και μπορεί να είναι χρήσιμη μόνο υπό πολλές συνθήκες και προϋποθέσεις οι οποίες, όπως θα δούμε στη συνέχεια, δεν είναι πάντα εύκολο να πληρούνται. Συμμετρικά, η έλλειψη πρόσβασης στον πηγαίο κώδικα του λογισμικού, δεν διασφαλίζει από μόνη της τον χρήστη σχετικά με την ποιότητα του λογισμικού, ούτε και τεκμηριώνει από μόνη της την "ασφάλεια" που το μάρκετινγκ ενίοτε ισχυρίζεται ότι αυτός απολαμβάνει. Το θέμα της ποιότητας του λογισμικού σε σχέση με τη διαθεσιμότητα ή όχι του πηγαίου του κώδικα (δηλαδή του προγράμματος που έγραψαν οι προγραμματιστές που κατασκεύασαν το λογισμικό) μπορεί να αντιμετωπιστεί ανεξάρτητα από το πλέγμα των συμφερόντων που σχετίζονται με την εμπορία του λογισμικού.

Ενα πλαίσιο

Θεωρώντας ότι τα παραπάνω οριοθετούν επαρκώς το περίγραμμα της αναφοράς μας, θα εστιάσουμε σε τρία σημαντικά χαρακτηριστικά του λογισμικού, ιδωμένου ως άλλο ένα τεχνικό κατασκεύασμα. Πρώτο, το λογισμικό παραδίδεται προς χρήση στον πελάτη χωρίς στην πραγματικότητα να αφαιρεθεί από τον κατασκευαστή του. Αν κάποιος κατασκευάσει μία εφαρμογή λογισμικού, το κόστος του να την διαθέσει σε 1 αντίγραφο είναι ακριβώς ίδιο με το κόστος που απαιτείται για να την διαθέσει σε 1000 αντίγραφα: πρακτικά μηδενικό. Αυτό δεν ισχύει με κανένα άλλο εργαλείο παραγωγής και μπορεί να παραληληλιστεί μόνο με τα προϊόντα πνευματικής ιδιοκτησίας, που όμως δεν μπορούν να θεωρηθούν ως μέσα ή εργαλεία παραγωγής.

Δεύτερο, το λογισμικό είναι ίσως το μόνο τεχνικό κατασκεύασμα που παραδίδεται για χρήση σε κρίσιμες εφαρμογές χωρίς την παραμικρή εγγύηση για τα αποτελέσματα που μπορεί να προκαλέσει και χωρίς κάποιο "σχέδιο" το οποίο να περιγράφει την δομή και να τεκμηριώνει την ευστάθειά του, όπως γίνεται με τα τεχνικά έργα. Ενα τεχνικό έργο είναι αδιανόητο να κατασκευαστεί και να παραδοθεί σε χρήση χωρίς τεκμηρίωση της ορθότητάς του και την δημόσια διάθεση των σχεδίων βάσει των οποίων κατασκευάστηκε, τα οποία μολοντί δεν γίνεται να επαναχρησιμοποιηθούν, μπορούν να τεκμηριώσουν την επάρκειά του. Τρίτο, η δυνατότητα επικοινωνίας σε επίπεδο σχεδίων και προδιαγραφών, η οποία είναι αυτονόητη για τους εμπλεκόμενους στα τεχνικά έργα, κάθε άλλο παρά υπάρχει στο λογισμικό, όπου κάθε κατασκευαστής βρίσκεται σχεδόν κυριολεκτικά στο δικό του σύμπαν.

Η αλήθεια είναι ότι οι τεχνικές κατασκευές αποτελούν αντικείμενο ενασχόλησης του ανθρώπου από την εμφάνισή του στη γη, ενώ το λογισμικό στο οποίο αναφερόμαστε έχει ηλικία μικρότερη από 50 χρόνια. Πράγματι, και αυτό δεν σημαίνει ότι θα χρειαστούν επίσης χιλιάδες χρόνια μέχρις ότου ωριμάσει ως κατασκευή το λογισμικό - ό,τι και αν σημαίνει αυτό. Σημαίνει ότι τα σημερινά φαινόμενα της διαδικασίας παραγωγής και διάθεσης του λογισμικού είναι μέρος μιας εξελικτικής διαδικασίας που δεν είναι ούτε εύκολο ούτε σκόπιμο να προδιαγραφεί με επάρκεια. Το ανοιχτό λογισμικό είναι κατά τη γνώμη μας ένα πολύ σημαντικό τέτοιο φαινόμενο.

Η τεχνική πλευρά

Όπως αναφέραμε, το λογισμικό ανοιχτού κώδικα δεν είναι υποχρεωτικά "καλό". Οι συνθήκες υπό τις οποίες η πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα είναι χρήσιμη και αξιοποιήσιμη για τον χρήστη, θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια.

Από την πλευρά του λογισμικού, αν αυτό που το χαρακτηρίζει ως "ανοιχτού κώδικα" είναι ότι διατίθεται μαζί με ένα σύνολο από αρχεία πηγαίου κώδικα τα οποία μπορούν να μεταγλωττιστούν με χρήση ενός περιβάλλοντος ανάπτυξης λογισμικού και να δώσουν το εκτελέσιμο τμήμα, το "πρόγραμμα", δηλαδή, που ο χρήστης βλέπει να εκτελείται, τότε το όφελος από τη χρήση του είναι μάλλον αμελητέο. Αυτό που απαιτείται ώστε ο ανοιχτός κώδικας να είναι χρήσιμος, είναι και όλη εκείνη η πληροφορία που περιγράφει τη δομή του, δηλαδή τα συστατικά από τα οποία αποτελείται, τα χαρακτηριστικά καθενός και τις σχέσεις του με τα υπόλοιπα, και μάλιστα αυτά σε συσχέτιση με τις χρήσιμες στον χρήστη λειτουργίες που επιτελεί το λογισμικό.

Χρησιμοποιούμε τη γενική διατύπωση "πληροφορία" αφ' ενός διότι, όπως αναφέραμε, δεν είναι επαρκώς ώριμη η κοινότητα των κατασκευαστών λογισμικού για να μιλάμε για κάτι τόσο συγκεκριμένο και αντίστοιχο με τα σχέδια των τεχνικών έργων, και αφ' ετέρου διότι σκοπός μας εδώ δεν είναι να εστιάσουμε στο πλήθος των τεχνικών πλευρών του θέματος. Αν αυτή η πληροφορία είναι διαθέσιμη, συνήθως σε πολλές μορφές προδιαγραφών, σχεδίων και γενικά τεκμηρίωσης με κείμενο και διαγράμματα, τότε είναι δυνατές οι παρεμβάσεις στον πηγαίο, ανοιχτό κώδικα, και δικαιώνεται με τρόπο επωφελή για τον χρήστη, ο "ανοιχτός" χαρακτήρας του λογισμικού, ο οποίος στην πράξη σημαίνει προσαρμογές στις ανάγκες και τις απαιτήσεις του.

Για να γίνει, όμως, αυτό, απαιτείται μια ανάλογη τεχνική ικανότητα από την πλευρά του χρήστη που καλείται να υλοποιήσει όλες τις μεταβολές και εξειδικεύσεις του ανοιχτού κώδικα, η περισσότερη συγκεκριμένη αναφορά στην οποία ξεφεύγει από το σκοπό του παρόντος. Αν, και στο μέτρο που η γνώση αυτή υπάρχει, ολοκληρώνεται ο κύκλος των συνθηκών υπό τις οποίες το "ανοιχτού κώδικα" είναι από τεχνικής πλευράς χρήσιμο χαρακτηριστικό του λογισμικού.

Η πλευρά της αγοράς

Θεωρώντας υπαρκτή την τεχνική ικανότητα που απαιτείται για την αξιοποίηση του λογισμικού ανοιχτού κώδικα, είτε στον ίδιο το χρήστη του, είτε σε τρίτους και με όλες τις τεχνικές προϋποθέσεις που αναφέραμε, θα αναφερθούμε σε συντομία στην αγορά του λογισμικού ανοιχτού κώδικα. Καλό θα ήταν να αποφεύγεται η σύγχυση ότι το λογισμικό αυτό είναι δωρεάν. Μπορεί να είναι, αλλά αυτό δεν είναι υποχρεωτικό.

Αν στην περίπτωση της τεχνικής πλευράς μπορεί κανείς να καταλήξει σε κάποια συμπεράσματα μετά από ακαδημαϊκή, έστω, διερεύνηση, στην περίπτωση της αγοράς η αλήθεια δεν είναι μονοδιάστατη και εξαρτάται από τη σκοπιά από την οποία τοποθετείται. Η σκοπιά αυτή καθορίζει τις διαθέσεις, την οπτική του, τα επιχειρήματά του, και την εν γένει αντιμετώπισή του. Ένας κατά βάση έμπορος έχει κάθε λόγο να θεωρεί το λογισμικό ανοιχτού κώδικα ως ανταγωνιστικό και να το πολεμά με όλες τις δικές του και τις συλλογικές δυνάμεις των ομοίων του. Ένας καθαρόαιμος κατασκευαστής λογισμικού ανακαλύπτει στο λογισμικό ανοιχτού κώδικα ένα πεδίο τεχνικής και επαγγελματικής δραστηριοποίησης το οποίο έχει κάθε λόγο να προωθήσει σε κάθε κατεύθυνση.

Το σημείο ισορροπίας τόσο των κατασκευαστών, όσο και των χρηστών λογισμικού, μεταξύ των δύο αυτών άκρων, εξαρτάται από την ιδιοσυγκρασία κάθε αγοράς και είναι ενδεικτικό της πορείας της. Εκεί όπου υπάρχει γνώση και δυνατότητα πρόσθεσης αξίας, μπορεί να

προωθηθεί, αλλά και να παραχθεί λογισμικό ανοιχτού κώδικα. Η προμήθεια τέτοιων εφαρμογών, στην περίπτωση αυτή, δεν αποτελεί "σύναψη γάμου" μεταξύ κατασκευαστή και πελάτη, μιας και από τη φύση του το λογισμικό αυτό (πρέπει να) επιδέχεται μεταβολές από οποιονδήποτε διαθέτει την απαραίτητη γνώση.

Εκεί όπου η ικανότητα πρόσθεσης αξίας στο λογισμικό οριοθετείται από τις μεταφορικές αλυσίδες και τα πάσης φύσεως κανάλια, το "ανοιχτό λογισμικό" είναι απλά μια ημιτελής λύση η οποία δεν μπορεί να ολοκληρωθεί εύκολα έχει μικρό νόημα για το χρήστη της. Τα λοιπά τμήματα των αναλύσεων του θέματος από τους εμπλεκόμενους, ακόμη και όταν περιλαμβάνουν εύηχους τίτλους πιστοποιήσεων που προέρχονται συνήθως από την πλευρά αυτών που θέλουν να ελέγχουν το λογισμικό τους και δεν το προσφέρουν σε μορφή ανοιχτού κώδικα, δεν είναι παρά η βερμπαλιστική πλευρά της προαναφερθείσας μεταφορικής ικανότητας.

Η ιδιοσυγκρασία της αγοράς, λοιπόν, θα καθορίσει τους όρους και την έκταση διείσδυσης του λογισμικού ανοιχτού κώδικα στις επιχειρήσεις. Τα παραδείγματα που έχουμε δει είναι κατά την άποψή μας λαμπρά, όμως δεν είναι αρκετά βαθιά η ικανότητα της (δικής μας) αγοράς πληροφορικής ώστε ο ανοιχτός κώδικας να γίνει το όχημα της "απελευθέρωσης της αγοράς του λογισμικού". Σε κάθε περίπτωση, θα παρακολουθούμε με αμείωτο ερευνητικό ενδιαφέρον το μέτωπο των εξελίξεων και σας προτρέπουμε να κάνετε το ίδιο.

Β.Βεσκούκης